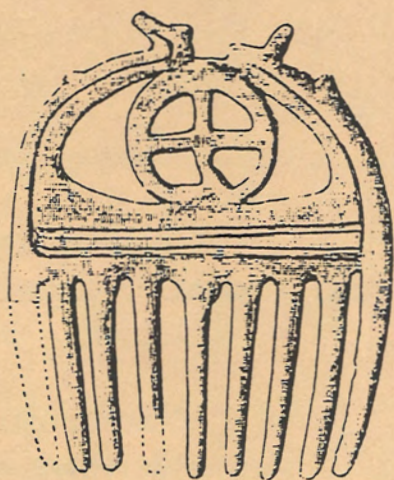


Utskrift



3 • 1 9 9 3

Innehåll:

Erik Rosengren:

INLEDNING s. 5

Tore Artelius:

SHM NR 8685

Fornlämning från yngre bronsålder s. 7

Christina Rosén och Bo Strömberg:

SPÅR EFTER MEDELTIDA GÅRDSLÄMNINGAR I ÅRSTAD s. 21

Mats Regnell:

ÄLDRE BRONSÅLDERNS ODLING

Nya kunskaper genom fynd från södra Halland s. 37

STIFTELSEN HALLANDS LÄNSMUSEER, UPPDRAGSVERKSAMHETEN

HALLANDS LÄN



Spår efter medeltida gårdslämningar i Årstad

Av Christina Rosén och Bo Strömberg

Inledning

I rapporter från arkeologiska undersökningar beskrivs det omgivande natur- och kulturlandskapet under rubriken "Topografi och fornlämningsmiljö". Uppgifter om det förhistoriska kulturlandskapet härrör från fornminnesregistret samt museers arkiv och fyndmagasin. Motsvarande information om det medeltida och efterreformatoriska kulturlandskapet härrör från skriftliga källor, ortnamn, eventuell förekomst av medeltida kyrkor samt kända bytomter från senare tid. Kunskapsläget rörande det förhistoriska respektive efterreformatoriska kulturlandskapet i Halland är i allmänhet gott. Däremot är kännedomen om yngsta järnålder och den medeltida landsbygden nästan obefintlig, då källmaterialet är av diffus karaktär. Detta medför ett problem av dubbel-sidig natur.

Ur en forskares synvinkel sporrar denna kunskapslakun till nyfikenhet och vidare arbete för att bringa klarhet. För en handläggare inom kulturminnesvården är problemet däremot av akut art då ett exploateringsärende skall behandlas. Men för såväl forskare som handläggare är två frågor aktuella. Hur såg det medeltida kulturlandskapet ut sett utifrån främst ett arkeologiskt källmaterial? Vilken metod erbjuder en möjlig väg att finna nämnda material?

Denna artikel speglar nämnda dubbelsidiga problem som aktualiserades av ett ärende i Årstad samhälle öster om Falkenberg. I skriftens första del presenteras källmaterial och kunskapsläget rörande området. Därefter redovisas den metod som användes vid utredning och förundersökning av fastigheten Årstad 25:2. Avslutningsvis följer en kort diskussion.

Topografi och det förhistoriska kulturlandskapet kring Årstad

Landskapet i mellersta Halland domineras av en kustslätt med fullåkersbygd. Genom denna flyter Ätran som har sina källor i det inre av Västergötland. Ställvis på slätten finns moränåsar och mindre bergshöjder. Till de förre hör exempelvis Skrea Backe som är 2 km lång i öst-västlig riktning.

Drygt en mil från kusten reser sig utlöpare av Sydsvenska Höglandet. Dessa består av moränåsar och bergshöjder som når 60-100 m ö.h. En av dessa moränåsar är Årstadåsen, vilken är drygt 4 km lång och 1-1,5 km bred. Dess krön når 60 m ö.h. Åsen löper i nordost-sydvästlig riktning från godset Sannarps ägor till Årstads samhälle och ytterligare någon km i längdriktning mot Hebergs samhälle.

Dagens landskap i mellersta Halland karakteriseras av öppen åkermark och skogsklädda höjder. Skogen består till övervägande del av planterad granskog. Men landskapet var ännu på 1800-talet av en helt annan karaktär. Enligt "Topografiska Corpsens karta" uppmätt under 1840-talet och översedd 1865 präglades inägor, utmarker samt bergs- och moränhöjder av ett öppet landskap. Den skog som fanns utgjordes av lövträd med ett stort inslag av ek. Detta medför att de gravhögar som ännu på 1800-talet syntes på åsarnas krön, idag är insvepta i den plante-

rade granskogen. Under brons- och större delen av järnåldern präglades sannolikt nämnda område av ett öppet landskap med odlade ytor, ljunghedar och spridda partier av lövskog. I detta landskap syntes gravhögar, gravfält och ensamliggande gravar av olika typer, på ett monumentalt sätt.

Fornlämningsmiljön kring Årstadåsen är av en omfattande och komplex karaktär (fig 1). Vid fornminnesinventeringen 1966 registrerades främst gravar i området. År 1987 genomfördes en revidering varvid ett antal boplatser i plöjd åkermark på åsens sluttningar och den omgivande slättbygden lokaliserades och registrerades. Stenåldern representeras av neolitiska lämningar på fynd- och boplatser. Brons- och järnåldern representeras främst av gravanläggningar som högar, stensättningar, resta stenar och någon enstaka domarring.

Men fornminnesregistret ger inte någon total och heltäckande bild av antalet fasta fornlämningar i en bygd. Registrets styrka ligger istället i att dess information om kända lämningar anger en tendens för det ännu dolda förhistoriska kulturlandskapet. Detta är ett faktum som har visat sig i samband med arkeologiska utredningar och förundersökningar inför kommande exploateringar. På krönen av Årstadåsens norra del finns ett flertal solitärer av bronsåldershögar samt ett flertal stensättningar registrerade. Inom ett terrängavsnitt avsett för ett grustag fanns en hög registrerad, vilken var överväxt med planterad granskog. Resultatet av en förundersökning var att högen var en del av ett gravfält från brons- och äldre järnålder, vilket avgränsades till åsryggen. Dessutom lokaliserades boplatslämningar från samma tidsperioder till omgivande terrassformationer.

Vid slutundersökningen av nämnda lokal 1990-1991 dokumenterades ett gravfält som tillkommit under en drygt 2000 år lång tidsperiod,

från äldsta bronsålder till och med romersk järnålder. Gravfältet omfattade 14 anläggningar som utgjordes av tre högar, sju runda stensättningar, två ovala och en rektangulär stensättning samt en brandgrop under klumpsten. I två av högarna fanns primärgravar i stenkistor från äldre bronsålder och ett flertal sekundärgravar från förromersk järnålder.

På grävningsytorna norr och väster om gravfältet dokumenterades boplatslämningar med bl.a. sju långhus från brons- och äldre järnålder, drygt 100 härdar och ett stort antal gropar. Dessa grävningsresultat antyder vilka lämningar som ännu ligger dolda under flat mark och som är inbäddade i den planterade granskogen (Strömberg 1992a).

På Årstadåsens södra del undersöktes 1986 en lokal i samband med byggandet av naturgasledningen genom Halland. Därvid påträffades boplatslämningar med fynd och anläggningar från neolitikum, yngre brons- och äldre järnålder. Samtidigt genomfördes en kulturgeografisk undersökning, vars genomförande och resultat beskrivs i nedanstående avsnitt (Lundqvist 1989).

I Hebergs samhälle drygt tre km söder om Årstad har två betydelsefulla undersökningar genomförts i samband med vägbyggen. Under våren 1969 grävdes ett bronsåldersröse, vilket innehöll en spetsoval skeppssättning. Samtidigt undersöktes ett röse innehållande en långdös från neolitikum (Petersen 1970).

Sommaren 1990 undersöktes en boplat med varierande typer av anläggningar och fynd från olika perioder. Härvid påträffades mikroliter från mesolitisk tid och keramik från neolitisk tid. Keramiken härrörde från den gropkeramiska kulturen. Samtidigt tillvaratogs ett nästan helt

stridsyxekärl. Från tidsperioderna yngre bronsålder och förromersk järnålder påträffades avtryck av två långhus samt en järnframställningsugn (Berglund 1992).

En yngre järnåldersgård vid Toftaberg ?

I samband med projekt Västgas i mitten av 1980-talet gjorde Bengt Windelhed en analys av kulturlandskapslämningarna där gasledningen passerar Årstad (Windelhed 1989).

I ett område där ledningen går igenom byns inägomark gjordes en arkeologisk undersökning där man påträffade boplatslämningar från övergången senneolitikum - äldre bronsålder t o m äldre järnålder. Det har inte gått att påvisa någon kontinuerlig bosättning utan området kan ha varit bebott periodvis under denna tid (Lundqvist 1989).

Förutom de rena boplatslämningarna påträffades också röjningsrösen som vid undersökningen visade sig innehålla keramik från samma period som boplaten. Lundqvist tolkar rösena som tillkomna under denna tid, eventuellt som ett resultat av att man röjt för att anlägga en ny boplat (a a s 41) medan Windelhed menar att de kan härröra från en betydligt yngre röjning, kanske så sent som mellan 1765 och 1834. Ett argument för detta är att rösena finns markerade på laga skifteskartan 1834 men ej på storskifteskartan (Windelhed 1989 s 49). Här skall dock påpekas att på den excerpt till storskifteskartan som förvaras i Lantmäterienhetens arkiv i Halmstad är den del av undersökningsområdet som betecknas som äng en *äckra*, dvs åkermark i träda.

Det går inte av kartan att avgöra om det rör sig om en permanent åker i träda eller om en tillfällig åkerlapp som tagits upp ur ängsmarken och sedan lagts ned igen. Området har dock under alla omständigheter

varit odlat före 1765 och röjningsrösena kan således mycket väl vara äldre än vad Windelhed antagit.

På den renritade karta Windelhed studerat har han funnit marknamnen Stora och Lilla Toften på två mindre höjdparter i södra delen av byns inägor. Med utgångspunkt från marknamnen - där *toft* antas syfta på hustomt - och några nyupptäckta lämningar i form av ett tiotal stensättningar och en terrasserad yta drar han slutsatsen att en järnåldersgård skall ha funnits väst - sydväst om dessa höjdparter, en gård som senare, kanske under tidig medeltid, skulle ha flyttat upp till området vid kyrkan, där vi finner byn på 1700-talet (a a s 50). På excerptkartan kallas dessa områden emellertid för Stora och Lilla Toftaberg, en benämning som återkommer på laga skifteskartan. Namnen Stora och Lilla Toften finns däremot i grannbyn Allberg som namnen på två gårdar 1777. Allberg och Årstad har före storskiftet sina ägor kraftigt blandade och det är möjligt att det vid renritningen av excerptkartorna skett någon sammanblandning mellan marknamn och gårdsnamn. Terrasseringen och stensättningarna tyder dock ändå på någon form av aktivitet på platsen, men dess funktion och datering är ännu oklar.

Medeltidens Årstad

Årstad by är centrum både för socknen och häradet. Omkring 1570, då Lunds stifts landebok upprättas, är socknen med sina 80 tiondegivare den folkrikaste i häradet där genomsnittet ligger på 43. Lars Redin menar i en uppsats, med stöd av bl a ortnamnen, att socknen tillhör dem som kan antas vara fullbyggda redan under tidig medeltid (Redin 1986).

Det äldsta skriftliga omnämnandet av Årstad är ett brev från ärkebiskop Karl i Lund 1331, i vilket han lägger Årstad sockenkyrka ”med alla dess rättigheter och tillhörigheter såväl tiondet som intäkterna och uppbörden” till kaniken Peder Helgesens prebende. Ärkebiskopen tillägger att han har obestriddlig patronatsrätt till kyrkan (DDn 2:10:272). Den sockenkyrka som fanns på ärkebiskop Karls tid revs dock på 1880-talet och ersattes med en ny sådan. Den gamla kyrkan tycks av beskrivningar och avbildningar att döma ha varit en romansk absidkyrka med västtorn. Tidsmässigt kan den med viss reservation hänföras till 1100-talet (Rosén manus med ref). I de kända skriftliga källorna från medeltiden ligger hela eller delar av Årstad by under ärkebiskopen. Någon adlig huvudgård i byn är inte känd under medeltiden men det finns en skudgård, som nämns första gången 1586 och som troligen var platsen för ärkebiskopens uppbördsman (Sahlgren 1950 s 229).

Skudgården utmärker sig genom att den behåller sitt hela mantal ända upp i nyare tid medan de andra gårdarna, undantagandes prästgården, redan 1646 har delats eller förmedlats ned till ett halvt eller ett kvarts mantal. På storskifteskartan från 1765 har Skudgården sina ägor samlade kring gården och endast i mindre grad blandade med de övriga gårdarnas ägor. Gårdsplatsen ligger också något avsides i byns östra utkant. Rent hypotetiskt kan Skudgården tänkas gå tillbaka på en medeltida huvudgård, något som dock återstår att belägga..

I samband med eller strax efter reformationen 1536 kommer Årstad att övergå från kyrkan till frälset. Processen kan iakttas i landeboken där kyrkan ännu har vissa inkomster av mark i Årstad by medan klockargården har förlorat sin mark ”ty det är fråntaget och ligger under Povel Huitfeldts bönder” (s 360). Även prästgården har förlorat mark, ”en kohage är tagit från prästgården och är bytt under och emellan Povel Huitfeldts bönder” (s 359).

Omkring 1580 eller senast 1588 bildas sätesgården Sannarp norr om Årstad by av Corfitz Thott med hans arvegårdar i Årstad socken som ekonomisk bas (Kjellberg). Sannolikt fanns här tidigare en gård eller by med samma namn som läggs ned i samband med godsbildningen. Omnämmandet av Sannarps kvarn och Sannarps gårde i landeboken antyder en sådan bebyggelse. Sannarps kvarn har då nyligen fråntagits kyrkan medan prästgården har kvar åkerjord i gårdet. Corfitz Thott kommer sedan att genom mageskifte med kronan byta till sig ytterligare gårdar i både Årstad och Abilds socknar och i den första svenska jordeboken 1646 är hela Årstad by frälse (Sahlgren 1950 s 229).

Lokaliseringen av den medeltida byn Årstad kan förefalla oproblematis. Läget för kyrkan är känt liksom läget för gårdarna före utflyttningen i samband med laga skiftet kring 1840. Det är dock osäkert vilka av de historiskt kända gårdarna som verkligen har medeltida ursprung då ingen av dem nämns i det skriftliga källmaterialet före 1500-talet. Det är inte heller självklart att läget för bebyggelsen har varit exakt detsamma från medeltidens början till 1800-talets mitt.

Ett källmaterial som i och för sig inte är medeltida, men som i någon mån kan användas för att dra slutsatser om förhållandena i varje fall under senmedeltid är de storskaliga kartor med tillhörande akter som upprättades i samband med skiftesreformerna under 1700- och 1800-talen. I fallet Årstad är det främst storskifteskartorna som kan utnyttjas för att bli spåra bebyggelsens läge under medeltid och tidig nyare tid.

Årstad by, liksom dess utmark, storskiftades 1765 (Årstad sn akt 1 och 6). Alla gårdar i byn med undantag för prästgården och klockaregården låg då under Sannarps gods där godsägaren Fredrik Lagercrantz tog initiativet till skiftet. Storskifteskartorna har, tillsammans med flera andra äldre kartor från Årstad socken, i samband med de

senaste årens arkeologiska undersökningar i området förts över på s k historiska kartöverlägg, dvs kartorna har förminskats och renritats på genomskinlig ritfilm i samma skala och format som dagens ekonomiska karta. På så sätt kan man lätt jämföra kartbilderna och få en överblick över hur landskapet såg ut vid tiden för skiftesreformerna för ungefär 200 år sedan (Tollin 1991).

1765 fanns i Årstad by 14 gårdslägen som omfattade 5 5/8 mantal. Gårdarna låg dels på höjden uppe vid kyrkan, dels i sluttningen väster om denna. Vid en arkeologisk förundersökning 1992 har två av gårdarna kunnat lokaliseras och dateras.

Förundersökningen

Under första halvåret 1992 upprättade Falkenbergs kommun en detaljplan över västra delen av Årstads samhälle. Därmed aktualiserades det i inledningen presenterade dubbelsidiga problemområdet. Med anledning av planläggningen genomförde personal från Landsantikvarien vid Hallands läns museer en arkeologisk utredning av området i juni 1992. Fastigheten Årstad 25:2 med en bit åkermark i träda kom att stå i centrum för uppmärksamheten. Vid studier av äldre lantmäteriakter och framställda historiska kartöverlägg konstaterades att äldre gårdstomter finns inom planområdet. Vid inventering av nämnda åkermark påträffades yngre rödgods och rester av kritpipor på två förhöjningar (Fors 1992).

I oktober månad samma år genomfördes en förundersökning. Målsättningarna var att fastställa begränsningarna för lämningarna av de äldre gårdstomterna, att klarlägga hur mycket av materialet som är beva-

rat, att få en ramdatering utifrån fynd samt att få beslutsunderlag för fortsatta åtgärder. En viktig utgångspunkt för den arkeologiska förundersökningen var storskifteskartan från 1765. På denna är gårdstomterna för "Smedagården", "Årstad", "Jutagården" och "Trädgård" markerade inom det aktuella förundersökningsområdet (fig 2). Namnet "Årstad" är i skriftliga källor första gången omnämnt år 1331 (Sahlgren 1950:225).

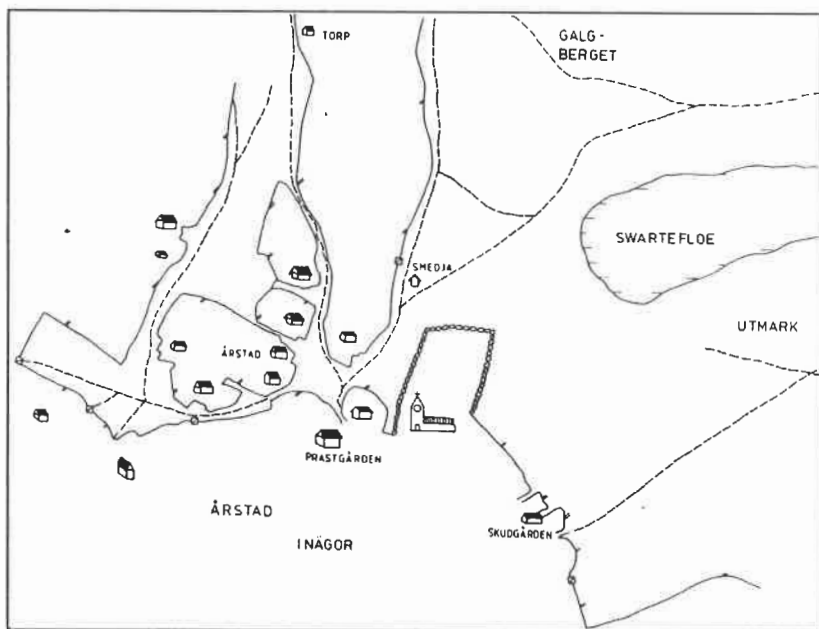
Förundersökningsområdet omfattade en 220 x 50-100 m stor yta på en terrass på västra sidan av Årstadåsen. Den aktuella ytan utgjordes till 65% av åker i träda respektive till 35% av en igenväxt trädgård med recenta husgrunder. Områdets höjd över havet varierar mellan 47,5 och 54 m. På åkerytans östra och centrala del finns två förhöjningar som når 53,8 respektive 51,8 m ö.h.

Den fältmetodik som användes bestod i handgrävning av provgropar samt maskingrävning av provschakt. Syftet var att klarlägga stratigrafiska förhållanden, kulturlagers utbredning samt förekomst och spridning av anläggningar. Fynd som påträffades i kulturlager, anläggningar, alv eller matjord togs till vara och registrerades. Matjordens tjocklek varierade mellan 20-40 cm. Alven bestod av gulbrun grovkornig sand och finkornig brun sand. Provgroparna grävdes på den östra respektive centrala förhöjningarna i åkern, där de äldre gårdarna enligt lantmäteriakterna var belägna. De 15 provschakten fördelades över hela förundersökningsområdet.

Resultatet av förundersökningen var att ett 15-30 cm tjockt kulturlager bestående av humös sand, bränd lera, kol och fynd av keramik, påträffades på den östra förhöjningen. Dessutom iaktogs en massiv stenpackning som troligen utgör rester av en igenfylld brunn eller käl-

lare. I schakten fanns nio gropar, två kokgropar, sex stolphål, fyra kulturlagerrester och en ränna. I kulturlagren hittades yngre rödgods (BIIa:3) och fullständigt sintrat stengods (CII). I en grop hittades en bit av äldre rödgods (BIIa:1) samt en bultlåsnöckel. De först nämnda fynden härrör från 1500-talet till 1700-talet. De senare dateras till mellersta delen av medeltiden, perioden 1200-talet till 1400-talet.

På den centrala förhöjningen iaktogs ett 15-30 cm tjockt kulturlager med likartad fyllning som i motsvarande lämning på den östra förhöjningen. I provschakten påträffades fyra gropar, två stolphål och en hård. Keramiken från kulturlagren utgörs av yngre rödgods (BIIa:3) och fullständigt sintrat stengods (CII). Ett kolprov hämtades ur håarden och



Figur 2. Årstad by, efter storskifteskartan 1765. Det förundersökta området är de fyra samhörigade gårdarna vid gårdsnamnet Årstad.

lämnades för 14-C datering vid Beta Analytic Inc. i Florida. Resultatet var en datering till 700+/-80 BP (Beta-57562), vilket gav ett kalibrerat intervall på ett sigma till AD 1259-1387 (Stuvier and Becker; Radiocarbon calibration program 1987, Rev. 2.0).

På en mindre höjd i förundersökningsområdets sydvästra del grävdes tre provschakt, i vilka fem gropar av varierande storlek påträffades. Inom området för den igenväxta trädgården maskingrävdes ett antal provschakt. I dessa iaktogs enbart rivningsmassor, recenta husgrunder samt omrörda lager av recenta lämningar och spridda fläckar av kulturlager.

Resultaten av förundersökningen är att välbevarade arkeologiska lämningar av kulturlager, anläggningar och fynd, kunde avgränsas till den östra respektive centrala förhöjningen av åkermarken. Dessa sammanfaller med lägena för gårdstomterna "Årstad" och "Jutagård" på 1765 års storskifteskarta. Fynd av keramik, en bultlåsnnyckel samt resultatet av en 14-C datering ger en ramdatering av lämningarna från 1200-talet till 1700/1800-talet. Lämningar efter en tredje gårdstomt "Smedegården" inom den igenväxta trädgården kunde ej lokaliseras. Motsvarande lämningar efter en fjärde gårdstomt "Trägård" finns troligen bevarad inom tomten till prästgården.

Ett annat resultat av förundersökningen är konstaterandet att storskiftes- och laga skifteskartor från 1700-talet och början av 1800-talet kan avspegla en äldre bebyggelse från medeltid. Arbetet med kartkalksritning och rektifiering till den moderna ekonomiska kartan är en gångbar metod för att finna dolda strukturer efter den medeltida landsbygden (Strömberg 1992b).

Diskussion

Den metod som användes utgick från 1765 års storskifteskarta och antagandet om att detta dokument avspeglar en delvis medeltida kulturlandskapsstruktur. På kartan är gårdslägena för "Årstad", "Jutagård", "Smedegården" och "Trägård" markerade med tillhörande inägor i form av åkermark och inhägnader. Skifteskartan kalkerades och rektifierades till dagens ekonomiska kartblad (05221). Därvid konstaterades att nämnda gårdslägen är belägna inom ett exploateringsområde.

Vid inventering av lokalerna påträffades keramik av typ yngre rödgods samt kritpipor. Vid förundersökning påträffades anläggningar och fynd från perioden 1200-talet till 1700-talet på de platserna för de aktuella gårdslägena enligt storskifteskartan.

En kontrasterande metod utgår från nu levande bynamn enligt dagens moderna ekonomiska karta. Dessa bynamn skall kunna härledas till daterade historiska dokument. Samtidigt görs en översiktlig genomgång av äldre lantmäteriakter för att få en överblick av materialets omfattning och utseende. Detta material kan senare användas där provgrävningar visar på lämningar efter medeltida bosättningar (Carlsson 1987).

Den först presenterade metoden utgår från ett småskaligt historiskt dokument som efter bearbetning kan ange läget för eventuella medeltida gårdslämningar med en precision av något tiotal meter. Detta har en stor betydelse för fortsatt arbete med arkeologiska utredningar och förundersökningar. Den senare metoden utgår från en modern karta där ett gammalt levande ortnamns placering på det ekonomiska kartbladet, har skett utifrån karttekniska och utrymmestekniska faktorer. Detta kan i bästa fall ange läget för en eventuell medeltida bebyggelse med en precision av drygt 100-200 m. Därmed är risken stor att nämnda lämningar aldrig

påträffas. Det översiktligt studerade lantmäteriakterna kommer därmed heller inte till någon användning. För att få klarhet i kunskapslakunen med yngsta järnålderns bebyggelse och den medeltida landsbygden, erbjuder studier av äldre lantmäteriakter alltså en möjlighet.

Vi har nu genom en förundersökning kunnat lokalisera ett par av de gårdar som funnits i Årstad by under medeltiden. Resultaten från denna och de andra undersökningar som presenterats i artikeln har emellertid givit anledning till ytterligare funderingar kring bebyggelseutvecklingen i området under framför allt järnålder och medeltid.

Mängden gravhögar på Årstadåsen och angränsande höjder pekar på att området redan under bronsålder-äldre järnålder hade en central funktion. Fornlämningsbilden och resultaten från de ovan beskrivna undersökningarna antyder också att en viss omlokalisering av bebyggelsen skett under övergången mellan äldre och yngre järnålder. Vi vet dock inte ännu något om var den yngre järnålderns bebyggelse legat och hur den sett ut, möjligen undantaget lämningarna vid Toftaberg, se ovan.

Dateringen av de två undersökta gårdslägena i Årstad har inte kunnat föras längre ned än till 1200-tal och det går idag inte att fastställa när byn etablerats. Det faktum att Årstad är såväl sockencentrum som häradscentrum antyder dock att byn redan vid medeltidens början hade någon slags centralortsfunktion och denna funktion har troligen rötter ned i järnålderns samhälle. I grannbyn och grannsocknen Abild finns, som en intressant parallell, Hjulebergs slott som ända fram till 1921 hade patronatsrätt över Abilds kyrka. Hjulebergs slott är känt från 1300-talets förra hälft och möjligen har både Årstad och Abild/Hjuleberg sina ursprung i stormansgårdar från yngre järnålder (Rosén manus). Detta får tills vidare stå som en ren hypotes, men det finns all anledning att återkomma till Årstadområdet för vidare forskning.

R E F E R E N S E R

Akter i lantmäterienhetens arkiv i Halmstad:

Årstad sn akt 1, 5, 6. Landsantikvariens arkiv, Halmstad.

Topografiska Corpsens karta öfver Sverige, uppmätt 1841-42,
översedd 1865, tryckt 1871.

Berglund, L 1992: Årstad socken, Heberg 9:7. Arkeologisk undersökning
1991. Hallands läns museer. Uppdragsverksamheten Halmstad.

Carlsson, K 1987: Den medeltida landsbygden. Nya bidrag till Hallands
äldsta historia. Nr 1. RAÄ.

Fors, C 1992: Årstad 25:2 m fl. Arkeologisk utredning 1992.
Hallands läns museer. Uppdragsverksamheten Halmstad.

Lundqvist, L 1989: Boplatslämningar vid Årstad. Nya bidrag till
Hallands äldsta historia. Nr 2. RAÄ.

Lunds stifts landebok: Skånsk senmedeltid och renässans. Skrifter
utgivna av vetenskaps societeten i Lund 1952.
Utgiven av K G Ljunggren & B Ejder.

Petersen, B 1970: En långdös i ett bronsåldersröse.
En preliminär redogörelse. Halland. Halmstad.

Redin, L 1986: Stad, befolkning och bebyggelse i Halland under medeltid
- problem i en generalisering. Medeltiden och arkeologin. Festskrift till
Erik Cinthio. Lund Studies in Medieval Archaeology 1.

forts. nästa sida

Rosén, C: Sannarp under medeltid och historisk tid. Manuskript till rapport om arkeologisk undersökning av fornlämning 3, Årstad sn.

Sahlgren, J S 1950: Ortnamnen i Hallands län. Del 2. Lund.

Strömberg, B 1992a: Fortsatt arkeologisk undersökning av gravar och boplatser från bronsålder och äldre järnålder vid Sannarp, Årstad socken, Falkenbergs kommun. Kulturmiljöenhetens Årsredogörelse 1991. Länsstyrelsen i Hallands län, Länsantikvarien.

Strömberg, B 1992b: Årstad sn, Årstad 25:2. Arkeologisk förundersökning 1992. Arkivrapport. Stiftelsen Hallands läns museer, Halmstad.

Tollin, C 1991: Ättebackar och ödegården. De äldre lantmäterikartorna i kulturmiljövården. RAÄ.

Windelhed, B 1989: Kulturgeografiska undersökningar av tidiga kulturlandskap vid Stjärnarp, Årstad, Töringe och Oktorps, utförda i samband med naturgasledningen i Halland. Nya bidrag till Hallands äldsta historia nr 3. RAÄ.